

ΕΓΕΛΟΣ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ
ΤΟΥ ΝΟΥ

Πρόλογος, μετάφραση, σημειώσεις
ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑ 2007

Β. Η ΠΡΑΓΜΑΤΩΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΟΓΗΣ ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ

[263/193] 'Η αυτοσυνειδησία ηὔρε το πράγμα ως εαυτήν, και εαυτήν ως πράγμα· πού θα πεί ότι *ισχύει κατ' αὐτήν* ὅτι εἶναι στὸν *εαυτό της* ἡ ἀντικειμενῶδης ἐνεργὸς πραγματικότητα. Δὲν εἶναι πιά ἡ ἄμεση βεβαιότητα ὅτι εἶναι πάσα πραγματικότητα· ἀλλὰ μία κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἄμεσο ἐν γένει ἔχει τὴν μορφή ἀνηρημένου, ὁπότε τὸ ἀντικειμενῶδες τοῦ λογίζεται πιά μόνον ὡς ἐπιφάνεια, ἐσωτερικὸ κι οὐσία τῆς ὁποίας εἶναι ἡ *αὐτοσυνειδησία*. – Τὸ ἀντικείμενο μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὴ σχετίζεται θετικά εἶναι συνεπῶς μιὰ *αὐτοσυνειδησία*· αὐτὸ ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφή τῆς πραγματικότητας, πού θα πεί ὅτι εἶναι *αὐτοδύναμο*· ἀλλὰ ἐκεῖνι ἔχει τὴν βεβαιότητα πῶς τὸ αὐτοδύναμο αὐτὸ ἀντικείμενο δὲν εἶναι κάτι ξένο πρὸς αὐτήν· ἄρα ξέρει ὅτι, στὸν *εαυτό της*, εἶναι ἀναγνωρισμένη ἀπὸ αὐτό· εἶναι ὁ νοῦς, πού ἔχει τὴν βεβαιότητα ὅτι διαθέτει τὴν ἐνότητά του μὲ τὸν *εαυτό* του μέσα στὸν ἀναδιπλασιασμό τῆς αὐτοσυνειδησίας του καὶ τὴν αὐθυπόσταση τῶν δύο ὄρων. Αὐτὴ ἡ βεβαιότητα πρέπει τώρα ν' ἀναδειχθεῖ γι' αὐτήν σὲ ἀλήθεια· ὅ,τι *ισχύει γι' αὐτήν*, τὸ ὅτι ὑπάρχει αὐτὴ τούτῃ καὶ μέσα στὴν ἐσωτερικὴ βεβαιότητά της, ὀφείλει νὰ εισέλθει στὴν συνειδησίῃ της καὶ νὰ ὑπάρξει *κατ' αὐτήν*.

Τὸ ποιοὶ θὰ εἶναι οἱ γενικοὶ σταθμοὶ αὐτῆς τῆς πραγματώσεως ὑποδεικνύεται ἤδη σὲ γενικὲς γραμμὲς ἀπὸ τὴν σύγκριση μὲ τὸν προγενέστερο δρόμο. Ὅπως, δηλαδή, ὁ παρατηρῶν λόγος ἐπαναλάμβανε, μέσα στὸ στοιχεῖο τῆς κατηγορίας, τὴν κίνηση τῆς *συνειδησης*, ἀκριβῶς τὴν *κατ' αἴσθησι* βεβαιότητα, τὴν ἀντίληψη καὶ τὴν διάνοια, ἔτσι αὐτὸς ἐδῶ θὰ ξαναδιανύσει καὶ τὴν διπλὴ κίνηση τῆς αὐτοσυνειδησίας, μεταβαίνοντας ἀπὸ τὴν αὐθυπόσταση στὴν ἐλευθερία της. Πρῶτα πρῶτα αὐτὸς ὁ δραστήριος λόγος ἔχει συνειδησιὰ τοῦ *εαυτοῦ* τοῦ μόνον ὡς ἐνὸς ἀτόμου κι ὡς ἄτομο ἀναγκαστικά ἀπαιτεῖ καὶ παράγει τὴν ἐνεργὸν πραγματικότητα τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ ἕτερον –κατόπιν ὅμως τὸ ἄτομο, ἐφ' ὅσον ἡ συνειδησίῃ του ἀνέρχεται στὴν καθολικότητα, γίνεται *καθο-*

λικὸς λόγος κι ἔχει συνειδησιὰ τοῦ *εαυτοῦ* τοῦ ὡς λόγου, ὡς *κάτινος* αὐτοῦ *καθ'* αὐτὸν ἤδη ἀναγνωρισμένου. [264] τὸ ὁποῖο ἐνοποιεῖ κάθε αὐτοσυνειδησία μέσα στὴν καθαρὴ συνειδησίῃ του· τὸ ἄτομο εἶναι ἡ ἀπλὴ νοητικὴ οὐσία,¹ ἡ ὁποία, ἀποκτώντας συνάμα συνειδησιὰ, εἶναι ἡ *πραγματικὴ ὑφιστάμενη οὐσία* ὅπου οἱ πρότερες μορφὲς ἐπανερχοῦνται ὡς στὸν λόγο ὑπαρξῆς τους, ἔτσι ὥστε, ἀπέναντι σ' αὐτόν, εἶναι μόνον καθεκάστες στιγμὲς τοῦ δικοῦ τοῦ γίνεσθαι, πού ἀποσπῶνται μὲν κι ἐμφανίζονται ὡς οἰκεία σχήματα, στὴν πράξῃ ὅμως ἔχουν *ὑπαρξὴ* καὶ ἐνεργὸν *πραγματικότητα* μόνον φερόμενες ἀπ' αὐτόν κι ἔχουν τὴν ἀλήθεια τους μόνον ἐφ' ὅσον εἶναι καὶ παραμένουν μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο.

[194] Ἄν αὐτὸ τὸν στόχο, πού εἶναι ἡ *ἐννοια*, ἡ ὁποία ἔχει ἤδη προκύψει γιὰ μᾶς –ἀκριβῶς ἡ ἀνεγνωρισμένη αὐτοσυνειδησία πού ἔχει τὴν βεβαιότητά της γιὰ τὸν *εαυτό* της στὴν ἄλλῃ ἐλευθερὴ αὐτοσυνειδησία καὶ ἀκριβῶς ἔκει·² τὴν ἀλήθεια της–, τὸν ἐκλάβουμε κατὰ τὴν πραγματικότητά του, ἤτοι ἂν τὸν ἀκόμη ἐσωτερικὸ αὐτόν νοῦ τὸν βγάλουμε ἔξω ὡς ἤδη ἀνεπτυγμένη μέχρι τὴν ὑπαρξὴ τῆς ὑφιστάμενης οὐσίας, θὰ πούμε ὅτι σ' αὐτὴ τὴν *ἐννοια* ἀνοίγεται ἡ *ἐπικράτεια* τοῦ *ἡθους*.³ Γιατὶ ἡθὸς δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐντὸς αὐτοτελοῦς ἐνεργοῦ *πραγματικότητας* τῶν ἀτόμων ἀπόλυτη νοητικὴ ἐνότητα τῆς οὐσίας τους· μιὰ στὸν *εαυτό* της καθολικὴ αὐτοσυνειδησία, πού εἶναι τόσο ἐνεργὰ πραγματικὴ γιὰ τὸν *εαυτό* της μέσα σὲ μιὰν ἄλλῃ συνειδησιᾷ, ὥστε ἡ δευτέρη ἔχει πλήρη αὐτοδυναμία, δηλαδή εἶναι ἓνα *πράγμα κατ'* αὐτήν, καὶ ὥστε ἀκριβῶς κατὰ τοῦτο ἡ ἴδια ἔχει συνειδησιὰ τῆς ἐνότητος μὲ τὴν δευτέρη καὶ μόνον σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητά της μὲ τούτῃ τὴν ἀντικειμενῶδη ὄντοτητα εἶναι αὐτοσυνειδησία.⁴ Αὐτὴ ἡ ὑφι-

1. 'Η: «ὄντοτητα».

2. Ἄλλῃ ἀνάγνωση: «ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸν λόγο».

3. Ἀκολουθεῖ μιὰ πρώτη περιγραφή τῆς ἀρχαίας (μᾶλλον) πόλεως ὡς προτύπου συνύπαρξης τῶν ἀνθρώπων, πού προτρέπει τὴν ἀρχὴ τοῦ κεφ. «Νοῦς».

4. Ἄν ἡ αὐτοσυνειδησία βρίσκει πλήρως τὸν *εαυτό* της στὸ ἄλλο της, τότε δὲν προβάλλει σ' αὐτὸ τὰ περιεχόμενα ἀλλὰ τὴν *μορφὴ* της, τὴν αὐτοδυναμία της, ἄρα ἀνεξαρτητοποιεῖ τὸ ἄλλο, τὸ καθιστὰ *πράγμα* (αὐτοδύ-

στάμενη ούσα του ήθους υπό την αφαίρεση της καθολικότη-
τας είναι μόνον ο νοητός νόμος· αλλά ή ίδια είναι έξ' ἑαυ-
τάς ενεργός αυτοσυνειδησία, δηλαδή ήθη. Ἡ καθέκαστη
συνείδηση είναι αντίστροφα μόνο τοῦτο τὸ ὑπάρχον ἐν, ἐφ'
ὅσον ἔχει συνείδηση τῆς καθολικῆς συνείδησης ὡς πρὸς τὴν
καθεκαστότητά της ὡς τοῦ εἶναι της, ἐφ' ὅσον τὸ ἔργο καὶ ἡ
ὑπαρξὴ της εἶναι τὰ καθολικὰ ήθη.

Ἡ ἔννοια τῆς πραγμάτωσης τοῦ αυτοσυνειδητοῦ λόγου,
τοῦ ὅτι ἐποπτεύω μέσα στὴν αὐτοδυναμία τοῦ ἄλλου τὴν
ὀλοκληρωτικὴ ἐνότητα μαζί του, δηλαδή ὅτι αὐτὴ τὴν ἐλεύθε-
ρη πραγμάτωση [265] ἐνὸς ἄλλου ποὺ τὴν βρίσκω μπροστά
μου καὶ εἶναι τὸ ἀρνητικὸ τοῦ δικοῦ μου ἑαυτοῦ, τὴν ἔχω ὡς
ἀντικείμενο ὡς τὸ δικό μου εἶναι κατ' ἐμέ - αὐτὴ ἡ ἔννοια ἔχει
ὄντως στὴν ζωὴ ἐνὸς λαοῦ τὴν τέλεια πραγματικότητά της.
Ὁ λόγος ὑπάρχει ὡς ἡ ρευστὴ καθολικὴ ὑφιστάμενη οὐσία,
ὡς ἡ ἀμετάβλητη ἀπλὴ πραγμότητα, ἡ ὁποία, ὅπως τὸ φῶς
διασπᾶται στὰ ἄστρα σὲ ἀναριθμήτα καθ' αὐτὰ φωτεινὰ ση-
μεῖα, διασπᾶται καὶ αὐτὴ σὲ πολλὰς ἐντελῶς αὐτοτελεῖς ὀντό-
τητες, οἱ ὁποῖες, ἐνὺ ὑπάρχουν ἀπολύτως καθ' ἑαυτές, εἶναι
διαλυμένες στὴν ἀπλὴ αὐθυπόστατη ὑφιστάμενη οὐσία ὅχι
μόνον αὐτὲς τοῦτες ἀλλὰ κατ' αὐτὲς τὶς ἴδιες· ἔχουν συνείδηση
τοῦ ὅτι εἶναι αὐτὲς οἱ καθέκαστες αὐθυπόστατες ὀντότητες
ἐκ τοῦ ὅτι θυσιάζουν τὴν καθεκαστότητά τους καὶ ὅτι τοῦτὴ ἡ
καθολικὴ ὑφιστάμενη οὐσία εἶναι ψυχὴ καὶ οὐσία τους· ὅπως
αὐτὸ τὸ καθόλου εἶναι πάλι ἡ ἐνέργειά τους ὡς καθεκαστων.
ἦτοι τὸ ἔργο ποὺ παράγουν τὰ καθέκαστα αὐτά.

Τὰ καθαρὰ καθέκαστα ἔργα καὶ ἡμέρες τοῦ ἀτόμου σχε-
τίζονται μὲ τὶς ἀνάγκες ποὺ ἔχει ὡς φυσικὸ ὄν (Naturwesen),
πάει νὰ πεῖ ὡς ὑπάρχουσα καθεκαστότητα. Τὸ ὅτι ἀκόμα

ναμο ἔναντι τῆς συνείδησης), ἐνὺ μόνον τότε τὸ θεωρεῖ ἕνα μὲ τὸν ἑαυτό
της· Βρίσκει μέσα του τὸν ἑαυτό της ὡς ἀνεξάρτητο ἀπὸ αὐτὴν ἀντικεί-
μενο. Αὐτοσυνειδησία γίνεται κανεὶς μόνον ὅταν βρίσκει τὸν ἑαυτό του ὡς
ἀντικειμενῶδη ἄλλο. Ὁ Ἐ. ἐδῶ ἐπανελάβε τὴν μετάβαση ἀπὸ τὴν συνεί-
δηση στὴν αὐτοσυνειδησία, ποὺ εἶναι καὶ τὸ βασικὸ σχῆμα τῆς γνωσιοθε-
ωρίας του (γνωρίζω ὅ, τι ἀπελευθερώνω), ἐντάσσοντάς τιν στὸ ἦθος ὡς
κοινωνικὴ προϋπόθεση τῆς γνώσης, ὅπως λέμε σήμερα. Ἡ ἀντικειμενικὴ
γνώση προϋποθέτει ἀλληλοαναγνώριση, δηλ. μιὰ κοινωνία ἐλευθερῶν
ἀτόμων.

καὶ αὐτὲς οἱ κοινότερες λειτουργίες του δὲν ἐκμηδενίζονται
παρὰ ἔχουν ἐνεργὸ πραγματικότητα συμβαίνει χάρις στὸ κα-
θολικὸ συντηροῦν μέσον, τὴν ἰσχύ ὅλου τοῦ λαοῦ. - Ἐχει
ὁμως στὴν καθολικὴ ὑφιστάμενη οὐσία ὅχι μόνον αὐτὴ τὴν
μορφὴ τῆς ὑπόστασης τῆς ἐνέργειάς του γενικά, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ
τὸ περιεχόμενό του· ὅ, τι πράττει εἶναι ἡ γενικὴ ἐπιδεξιότητα
καὶ ήθη ὅλων. Τὸ περιεχόμενο, καθ' ὅσον ἐξατομικεύεται
πλήρως, ἐμπλέκεται, ὡς πρὸς τὴν ἐνεργὸ πραγματικότητά
του, [195] στὴν ἐνέργεια ὅλων. Ἡ ἐργασία τοῦ ἀτόμου γιὰ τὶς
ἀνάγκες του εἶναι τόσο ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τῶν
ἄλλων ὅσο καὶ τῶν δικῶν του, ἱκανοποιεῖ δὲ τὶς δικές του
μόνο διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων.⁵ - Ὅπως ὁ καθέκαστος
στὴν καθέκαστη ἐργασία του ἐπιτελεῖ ἡδὴ αὐτοσυνείδητα μιὰ
καθολικὴ ἐργασία, ἐπιτελεῖ καὶ πάλι τὴν καθολικὴ ὡς συνει-
δητό του ἀντικείμενο· τὸ σύνολο γίνεται, ὡς σύνολο, ἔργο
του, γιὰ τὸ ὁποῖο θυσιάζεται, καὶ ἔτσι ἴσα ἴσα τοῦ ἐπιστρέφε-
ται ὁ ἑαυτός του ἀπὸ αὐτό.⁶ - Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει τίποτα ποὺ
νὰ μὴν εἶναι ἀμοιβαῖο, ὅπου ἡ αὐθυπόσταση τοῦ ἀτόμου
[266] νὰ μὴ δίνει στὸν ἑαυτό της τὴν θετικὴ τῆς σημασία, τὸ
ὅτι ὑπάρχει καθ' ἑαυτήν, μὲς ἀπὸ τὴν διάλυση τοῦ καθ'
ἑαυτὸν εἶναι της, τὴν ἄρνηση τοῦ ἑαυτοῦ της. Αὐτὴ ἡ ἐνότητα
τοῦ ὑπάρχω πρὸς ἄλλον, ἦτοι τοῦ μὲ κάμνω πράγμα, καὶ τοῦ
ὑπάρχω καθ' αὐτό, αὐτὴ ἡ καθολικὴ ὑφιστάμενη οὐσία ὁμιλεῖ
τὴν καθολικὴ γλώσσα της στὰ ήθη καὶ τοὺς νόμους τοῦ λαοῦ
μου· πλὴν αὐτὴ ἡ ὑπάρχουσα ἀμετάβλητη οὐσία δὲν εἶναι
ἄλλο ἀπὸ τὴν ἔκφραση τῆς ἴδιας τῆς φαινομενικῆς ἀντίθετης
τῆς καθέκαστης ἀτομικότητος· οἱ νόμοι ἐκφέρουν τὸ τί εἶναι
ὁ κάθε καθέκαστος, καὶ τί κάμνει· τὸ ἄτομο δὲν γνωρίζει μό-
νον αὐτοὺς ὡς τὴν καθολικὴ ἀντικειμενῶδη πραγμότητά του,
γνωρίζει ἐξ ἑαυτοῦ τὸν ἑαυτό του μέσα τους ἢ αὐτοὺς ὡς ἐξα-
τομικευμένους στὴν δική του ἀτομικότητα καὶ σὲ κάθε συμ-

5. Περιγραφή τῆς κοινωνίας ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν πολιτικὴ οἰκονο-
μία, ποὺ θὰ ἐπανερχεται στὸ ἐξῆς ὡς χαρακτηρισμὸς τῆς (ἀστικῆς) κοινων-
ίας πολιτῶν («Σύστημα ἀναγκῶν», Φιλοσοφία τοῦ δικαίου, § 182-256).

6. Πιθανὴ ἀναφορά στὸ ρουσσικὸ κοινωνικὸ συμβόλαιο, ὅπου ἄλλο-
τριῶν· πλήρως τὸ ἄτομο τὴν ἀτομικὴ του βούληση καὶ ἡ πολιτεία τοῦ τὴν
ἐπιστρέφει ἔτσι ἀποκαθαμένη, ἐλευθερή.

πολίτη του. Στὸν καθολικὸ νοῦ ὁ καθέννας ἔχει ἄρα μόνον τὴν βεβαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ ὅτι δὲν θαῦρει στὴν ὑπάρχουσα ἐνεργὸ πραγματικότητα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· εἶναι τόσο βέβαιος γιὰ τοὺς ἄλλους ὅσο γιὰ τὸν ἑαυτό του. — Ἐγὼ τὸ ἐποπτεύω σὲ ὅλους ὅτι εἶναι κατὰ τὸν ἑαυτό τους μόνον αὐτοδύναμες ὀντότητες σὰν αὐτὴν ποὺ εἶμαι ἐγώ· ἐγὼ ἐποπτεύω τὴν ἐλεύθερη ἐνότητα μὲ τοὺς ἄλλους ἔτσι μέσα τους, ὥστε, ὅπως ὑπάρχει μέσῳ ἐμοῦ, ὑπάρχει διὰ τῶν ἄλλων τῶν ἴδιων. Αὐτοὺς ὡς ἐμένα, ἐμένα ὡς αὐτούς.

Γι' αὐτό, σ' ἓναν ἐλεύθερο λαό, ὁ λόγος εἶναι σ' ἀλήθεια πραγματωμένος· ὁ λόγος εἶναι παρὼν ζωντανὸς νοῦς, μέσα στὸν ὁποῖο τὸ ἄτομο ὄχι μόνον ἀνευρίσκει τὸν προορισμὸ του,⁷ πᾶσι νὰ πεί τὴν καθολικὴ καὶ καθέκαστη οὐσία του, ἐκφρασμένο ρητὰ καὶ ὑπάρχοντα ὡς πραγμότητα, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ ἄτομο εἶναι αὐτὴ ἡ οὐσία καὶ μάλιστα ἔχει κατακτήσει τὸν προορισμὸ του. Γι' αὐτό οἱ σοφότεροι ἀρχαῖοι διατύπωσαν τὸ ρητό: "Οτι ἡ σοφία καὶ ἡ ἀρετὴ συνίστανται στὸ νὰ ζεῖς σύμφωνα μὲ τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ σου."⁸

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν εὐτυχία τοῦ νὰ ἔχεις κατακτήσει τὸν προορισμὸ σου καὶ νὰ ζεῖς μέσα του ἔχει ὅμως ἐξέλθει ἡ αὐτοσυνειδησία ποὺ ἀρχικὰ εἶναι μόνον ἄμεσα καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ νοῦς, ἢ πάλι — δὲν τὴν ἔχει ἀκόμη κατακτήσει· γιατί καὶ τὰ δύο μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπο.⁹

[267] Ὁ λόγος ἀναγκαστικὰ ἐξέρχεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν

7. Bestimmung, ποὺ συνήθως ἀποδίδεται προσδιορισμός.

8. Διογένης Λαέρτιος Η', 16: ἔθνα καὶ Ξενοφῶν τὸν Πυθαγορικόν. ἐρωτηθέντα, πῶς ἀν μάλιστα τὸν υἱὸν παιδεύσειεν, εἰπὲν, εἰ πόλεως εὐνομούμενης γενεθίῃ. Οἱ ἐκδότες τοῦ GW 9 (σ. 507) εἰκάζουν ὅτι ὁ "Ε. ἰσως σκέφτεται καὶ τὸν Σωκράτη, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνει παρὰ νὰ δραπετεύσει παράνομα ἀπὸ τὴν πολιτεία του (βλ. Πλάτων, Κρίτων, 51 δ-53 α).

9. Μία ἐρμηνεία εἶναι ὅτι τὸ ἄτομο ποὺ αὐτοπραγματώνεται ἀνέρχει στὴν προπολιτειακὴ περίοδο, ποὺ ἐπαναλαμβάνεται στὴν ἱστορία τῆς Δύσης (τὴν ἀναπαριστᾷ ἡ ἐλληνικὴ ποίηση καὶ ξανά ὁ Σαίξπηρ). Ἄλλη ἐρμηνεία εἶναι ὅτι ἡ κοινότητα ἐμφανίζεται δύο φορές, στὴν ἀρχαία πόλι καὶ μὲ τὴν Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, τὴν πρώτην φορά ὡς περιορισμένη (δὲν θεωροῦνται ὅλοι ἐλεύθεροι στὴν ἀρχαία πολιτεία, ἄρα τὸ ἄτομο τὴν διαλύει), τὴν δευτέρην φορά ὡς καθολικὴ καὶ περιέχουσα τὸ ἄτομο. Καὶ οἱ δύο ἐρμηνεῖες φαίνονται συμβατές μὲ τὴν συνέχεια. Ἡ ἀντίφαση λύνεται μόνον ἀν' ἡ δευτέρη φορά εἶναι μελλοντικὴ.

εὐτυχία· γιατί ἡ ζωὴ ἐνὸς ἐλεύθερου λαοῦ εἶναι τὸ πραγματικὸ ἦθος μόνον αὐτὴ τούτῃ ἢ ἄμεσα, [196] δηλαδὴ εἶναι ὀντικὸ ἦθος, ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ καθολικὸς νοῦς εἶναι ὁ ἴδιος ἓνας καθέκαστος, τὸ σύνολο τῶν ἠθῶν καὶ νόμων, μιὰ ὀρισμένη ὑφιστάμενη οὐσία τοῦ ἦθους ποὺ μόνον στὴν ἀνώτερη στιγμή, ἀκριβῶς στὴν συνείδηση τῆς οὐσίας τῆς, ἀπεκδύεται τὸν περιορισμό, καὶ μόνον σ' αὐτὴ τὴν γνώση ἔχει τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια τῆς, ὄχι ἄμεσα στὸ εἶναι τῆς· σ' αὐτό, ἀφ' ἐνός, εἶναι περιορισμένη ὑφιστάμενη οὐσία, ἀφ' ἑτέρου, ὁ ἀπόλυτος περιορισμὸς εἶναι ἀκριβῶς ὅτι ὁ νοῦς ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφή τοῦ εἶναι.

Πέραν αὐτοῦ ἡ καθέκαστη συνείδηση, ὅπως ἔχει ἄμεσα τὴν ὑπαρξὴ τῆς στὸ πραγματικὸ ἦθος ἢ στὸν λαό, εἶναι ἄρα μιὰ συμπαγὴς ἐμπιστοσύνη, γιὰ τὴν ὁποία ὁ νοῦς δὲν ἔχει διαλυθεῖ στὶς ἀφηρημένες στιγμές του καὶ ἡ ἴδια λοιπὸν οὔτε ἐπίγνωση ἔχει τοῦ ἑαυτοῦ τῆς ὡς καθαρῆς καθεκαστότητας ὑπάρχουσας κατὰ τὸν ἑαυτό τῆς. Ἄμα φθάσει ὅμως σ' αὐτὴ τὴν σκέψη, ὅπως πρέπει ἀναγκαστικὰ, τότε ἔχει χαθεῖ αὐτὴ ἡ ἄμεση ἐνότητα μὲ τὸν νοῦ, δηλαδὴ τὸ εἶναι τῆς μέσα του, ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς· αὐτὴ ἡ ἴδια ἀπομονωμένη καθ' ἑαυτὴν εἶναι τώρα γιὰ τὸν ἑαυτό τῆς ἡ οὐσία, ὄχι πιά ὁ καθολικὸς νοῦς. Ἡ στιγμή αὐτῆς τῆς καθεκαστότητας τῆς αὐτοσυνειδησίας ὑπάρχει μὲν στὸν ἴδιο τὸν καθολικὸ νοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξαφανιζόμενο μέγεθος καὶ μόνον, τὸ ὁποῖο, μὲ τὸ ποῦ ἐμφανίζεται καθ' αὐτό, διαλύεται ἐξ ἴσου ἄμεσα μέσα σ' αὐτὸν καὶ ἔρχεται στὴν συνείδηση μόνον ὡς ἐμπιστοσύνη. Ἐχοντας ἔτσι παγιωθεῖ —κάθε στιγμή, μιᾶς καὶ εἶναι στιγμή τῆς οὐσίας, φθάνει δὲ ἀναγκαστικὰ νὰ ἐκτεθεῖ ἡ ἴδια ὡς οὐσία—, τὸ ἄτομο ἔχει ἀντιπαρθεθεῖ σὲ νόμους καὶ ἦθη· αὐτὰ εἶναι μόνον σκέψη χωρὶς ἀπόλυτη οὐσιότητα, ἀφηρημένη θεωρία (Theorie) δίχως ἐνεργὸ πραγματικότητα· ἐκεῖνο εἶναι ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό του ὡς αὐτὸ τὸ ἐγὼ ἡ ζωντανὴ ἀλήθεια.

Ἡ αὐτοσυνειδησία δὲν ἔχει ἀκόμη κατακτήσει αὐτὴ τὴν εὐτυχία τοῦ νὰ εἶναι ὑφιστάμενη οὐσία τοῦ ἦθους, ὁ νοῦς ἐνὸς λαοῦ. Γιατὶ ὁ νοῦς, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν παρατήρηση, ἀρχικὰ δὲν εἶναι ἀκόμη πραγματωμένος ὡς νοῦς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· ἔχει τεθεῖ μόνον ὡς ἐσωτερικὴ οὐσία, ἦτοι ὡς ἡ

αφαίρεση. — Δηλαδή [268] υπάρχει πρώτα μόνον ἄμεσα· ὄν-
τας δὲ ἄμεσα εἶναι καθεκάστος· εἶναι ἡ πρακτικὴ συνείδηση
ποῦ μπαίνει στὸν παρευρισκόμενο κόσμο της μὲ σκοπὸ ν'
ἀναδιπλασιασθεῖ ὑπ' αὐτὸ τὸν καθορισμὸ τοῦ καθεκάστου,
νὰ γεννήσει ὡς ὑπάρχον ἀπεικασμὰ της τὸν ἑαυτὸ της ὡς
τὸν τάδε καὶ νὰ συνειδητοποιήσει αὐτὴ τὴν ἐνότητα της ἐνε-
ργοῦ πραγματικότητάς της μὲ τὸ ἀντικειμενῶδες ὄν (Wesen).¹⁰
Ἐχει τὴν βεβαιότητα αὐτῆς τῆς ἐνότητας· ἰσχύει γι' αὐτὴν
ὅτι ἡ ἐνότητα ὑπάρχει αὐτὴ τούτη, δηλαδή ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντι-
στοιχία τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ τῆς πραγμότητος προϋπάρχει
καὶ μένει μόνον νὰ τὴν κάμει νὰ προκύψει γιὰ λόγου της, δη-
λαδή ὅτι ἡ δημιουργία της τῆς ἐνότητας συνιστᾷ ἐξ ἴσου
ἀνεύρεσή της. Ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἡ ἐνότητα λέγεται εὐτυχία,
τοῦτο τὸ ἄτομο στέλνεται λοιπὸν ἀπὸ τὸν νοῦ τοῦ ἔξω στὸν
κόσμο γιὰ ν' ἀναζητήσει τὴν εὐτυχία του.

[197] Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἀλήθεια αὐτῆς τῆς ἔλλογης αὐτοσυν-
ειδησίας εἶναι κατ' ἐμᾶς ἡ ὑφιστάμενη οὐσία τοῦ ἥθους, ἐδῶ
βρίσκεται κατ' αὐτὴν ἡ ἀφετηρία τῆς ἐμπειρίας της τοῦ κό-
σμου ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ἥθους. Ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ἀκόμη
δὲν ἔχει μετατραπῇ σ' ἐκείνη τὴν ὑφιστάμενη οὐσία, πρὸς τὰ
ἐκεῖ πιέζει ἡ ἐν λόγῳ κίνηση, κι ὅσα αἴρονται μέσα της εἶναι
οἱ καθεκάστες στιγμὲς ποῦ γιὰ τὴν αὐτοσυνειδησία ἰσχύουν
ὡς μεμονωμένες. Ἐχουν τὴν μορφή ἀμεσης θέλησης ἢ φυ-
σικῆς ὁρμῆς, ποῦ πετυχαίνει τὴν ἱκανοποίησή της, ἡ ὁποία
εἶναι ἡ ἴδια τὸ περιεχόμενο νέας ὁρμῆς. — Ἀπὸ τὴν ἀποψη,
ὅμως, ὅτι ἡ αὐτοσυνειδησία ἔχει χάσει τὴν εὐτυχία νὰ ὑπάρ-
χει ἐντὸς ὑφισταμένης οὐσίας, αὐτὲς οἱ φυσικὲς ὁρμὲς συν-
δέονται μὲ τὴν συνείδηση τοῦ σκοποῦ τους ὡς τοῦ ἀληθινοῦ
προορισμοῦ καὶ οὐσιότητος· ἡ ὑφιστάμενη οὐσία τοῦ ἥθους
ἔχει ὑποβαθμισθεῖ σὲ κατηγόρημα ἄνευ ἑαυτοῦ, ζωντανὰ
ὑποκείμενα τοῦ ὁποίου συνιστοῦν τὰ ἄτομα, τὰ ὁποία ἔχουν
νὰ ἐκπληρώσουν τὴν καθολικότητά τους ἀφ' ἑαυτῶν καὶ νὰ
φροντίσουν γιὰ τὸν προορισμὸ τους ἐξ ἰδίων. — Μὲ τὴν πρώ-

10. Σύγκρινε τὴν μετάβαση αὐτὴ μὲ τὴν μετάβαση ἀπὸ τὴν συνείδηση
στὴν αὐτοσυνειδησία: Ἀποκτῶ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μου μόνον μὲ τὴν
μεσολάβηση μιᾶς ἄλλης αὐτοσυνειδησίας, τὴν ὁποία ἀντιλαμβάνομαι ὡς
ἀντικείμενο.

τὴ σημασία, ἐκεῖνα τὰ σχήματα εἶναι λοιπὸν τὸ γίγνεσθαι τῆς
ὑφισταμένης οὐσίας τοῦ ἥθους, κι ἔρχονται πρὶν· μὲ τὴν δεύ-
τερη, ἔπονται καὶ δίνουν στὴν αὐτοσυνειδησία τὴν λύση γιὰ
τὸ ποιὸς εἶναι ὁ προορισμὸς της· σύμφωνα μὲν μὲ τὴν πρώ-
τῃ ἀποψη, κατὰ τὴν κίνηση ὅπου μαθαίνεται ἐμπειρικὰ τί
εἶναι ἡ ἀλήθεια τους χάνεται ἡ ἀμεσότητα ἢ τὸ ἄξεστο τῶν
ὁρμῶν, τὸ δὲ περιεχόμενό τους μεταβαίνει σ' ἓνα ἀνώτερο·
σύμφωνα ὅμως μὲ τὴν δεύτερη, χάνεται ἡ ψευδὴς παράσταση
τῆς συνείδησης ποῦ ἐντοπίζει σ' αὐτὰ τὸν προορισμὸ της.
[269] Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη, ὁ στόχος ποῦ πετυχαίνουν
αὐτὰ εἶναι ἡ ἀμεση ὑφιστάμενη οὐσία τοῦ ἥθους· σύμφωνα
μὲ τὴν δεύτερη, ὅμως, εἶναι ἡ συνείδηση τῆς ἴδιας, καὶ μάλι-
στα μιὰ συνείδηση ποῦ ἔχει ἐπίγνωση αὐτῆς ὡς τῆς οἰκειίας
της οὐσίας· καὶ κατὰ τοῦτο ἡ δεύτερη κίνηση θὰ ἦταν τὸ γί-
γνεσθαι τῆς ἡθικῆς, σχήματος ἀνώτερου ἀπὸ τὴν πρώτη.¹¹
Μόνο ποῦ συνάμα αὐτὰ τὰ σχήματα ἀποτελοῦν μόνον τὴν μία
ὄψη τοῦ γίγνεσθαι της, ἀκριβῶς αὐτὴν ποῦ ἐμπίπτει στὸ καθ'
ἑαυτὸν εἶναι, ἥτοι ὅπου ἡ συνείδηση αἰρεῖ τοὺς δικούς της
σκοποὺς· ὅχι τὴν ὄψη σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ἡθικὴ ἀπορ-
ρέει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὑφιστάμενη οὐσία. Δεδομένου ὅτι
αὐτὲς οἱ στιγμὲς δὲν μποροῦν ἀκόμη νὰ ἔχουν τὸ νόημα ὅτι
γίνονται σκοποὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ χαμένο ἥθος, ἐδῶ ἰσχύουν
βέβαια σύμφωνα μὲ τὸ ἄδολο περιεχόμενό τους, καὶ ὁ

11. Ἡ ἡθικὴ ἢ ἡθικότητα. Moralität, ἡθικὴ τοῦ ὑποκειμένου, β' μέρος
τῆς Φιλοσοφίας τοῦ δικαίου, διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἥθος, Sittlichkeit, τὴν
ἡθικὴ τῆς κοινότητος, γ' μέρος τῆς Φιλοσοφίας τοῦ δικαίου, ἀπὸ τὸν Ἐ.
(πρὶν αὐτὰ ἦσαν συνώνυμα). Ἡ ἀρχαία πολιτεία μετέχει τοῦ ἥθους ὡς
συλλογικοῦ φαινομένου ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν ἀτομο-
κεντρικὴ ἡθικότητα, ἐνῶ ἡ σύγχρονη τὸ ἀποκαθιστᾷ εἰς βάρος τῆς ὑποκει-
μενικῆς ἡθικῆς, ἀρα μὲ ἄλλο νόημα: Τώρα τὸ ἥθος περιέχει τὴν ἐλευθε-
ρία τοῦ ἰδιώτη, ἀπλὰ δὲν τὴν ἀπολυτοποιεῖ. Στὸ ἐπόμενο μέρος, τὸν
«Νοῦ», ἡ ἀρχαία πολιτεία ἀναπτύσσεται ὡς περίπτωσις ἥθους, καὶ πρώτη
στιγμὴ («Ὁ ἀληθινὸς νοῦς, τὸ ἥθος»), ἐνῶ ἡ ἡθικότητα εἶναι ἡ τρίτη στιγμὴ
(«Ὁ βέβαιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του νοῦς» ἢ ἡθικότητα): Ἡ τελευταία, ὅπως
τὸ ὑποκείμενο, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐμπειρίας καὶ ἡ γνωσιολογικὴ στροφὴ τῆς φιλο-
σοφίας, ὅπως ἡ ἀπεξάρτηση τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὸ κράτος
(ἄλλα φαινόμενα ποῦ συνδέονται μὲ τὴν ἀντικατάστασι τῆς ἀμεσης στό-
χευσης τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὴν στόχευσιν τῆς βεβαιότητος ὡς προϋπόθεσις
γιὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀλήθειας), εἶναι ἴδιον τῆς νεώτερης ἐποχῆς.

σκοπός που προωθούν είναι ή ύφιστάμενη ουσία του ήθους. 'Αλλ' έφ' όσον έγγύτερη στην έποχή μας είναι εκείνη ή μορφή τους με την όποία έμφανίζονται άφ' ότου ή συνείδηση έχει χάσει την σύμφωνη με τó ήθος ζωή της και, άναζητώντας την, έπαναλαμβάνει αυτές τις μορφές, άς παραστηθούν καλύτερα κατά την έκφραση του τρόπου τούτου.

Η άυτοσυνείδησία, που είναι μόνον πρώτα ή έννοια του νοϋ, παίρνει αυτό τόν δρόμο με τόν καθορισμό ότι ή ίδια ως καθέκαστος νοϋς είναι για τόν έαυτό της ή ουσία, και σκοπός της είναι λοιπόν νά προικίσει τόν έαυτό της ως καθέκαστον με την πραγμάτωση και ν' άπολαύσει τόν έαυτό της ως καθέκαστον μέσα σ' αυτήν.

Υπό τόν προσδιορισμό ότι είναι ως καθ' έαυτόν όν για λόγου της ή ουσία, ή άυτοσυνείδησία είναι ή άρνητικότητα του άλλου· μέσα στην συνείδησή της ή ίδια αντιπαράθεται λοιπόν ως τó θετικό σέ κάτι τó όποιο ναι μόνον ύπάρχει, αλλά καθ' αυτήν έχει την σημασία του μη αὐθύπαρκτου· ή συνείδηση έμφανίζεται διχασμένη στην παρευρισχόμενη ένεργό πραγματικότητα αυτή και στόν σκοπό που εκπληρώνει αίροντάς την, [198] μετατρέποντας αυτόν άντ' αυτής σέ ένεργό πραγματικότητα. Πρώτος σκοπός της είναι όμως ή άμεση άφηρημένη καθ' έαυτήν ύπαρξή της, ήτοι τó νά έποπτεύει ως τούτο τó καθέκαστον έντός άλλου ή νά έποπτεύει μιάν άλλη άυτοσυνείδησία ως έαυτήν. Η έμπειρία του τί είναι ή άλλη· θεια αυτού του σκοπού βάζει την άυτοσυνείδησία ψηλότερα, κι αυτή είναι στό έξής σκοπός για τόν έαυτό της, έφ' όσον είναι συνάμα καθολική, [270] και έχει άμεσα τόν νόμο στόν έαυτό της. Κατά την έπιτέλεση αυτού του νόμου της καρδιάς της άποκτά όμως την έμπειρία ότι τó καθέκαστο όν (Wesen) δέν μπορεί έδω ν' άυτοσυντηρηθεί, ότι μόνον διά τής θυσίας του έπιτελείται τó αγαθό, και ή ίδια γίνεται άρετή. Η έμπειρία που δοκιμάζει ή άρετή δέν μπορεί νά ναι άλλη άπό τó ότι ό σκοπός της έχει αυτός τούτος ήδη έπιτελεσθεί, ότι ή εύτυχία βρίσκεται άμεσα μέσα στην ίδια την ένέργεια, κι ή ίδια ή ένέργεια είναι τó αγαθό. Η έννοια όλης αυτής τής σφαίρας, ότι ή πραγματικότητα είναι τó καθ' έαυτόν είναι του ίδιου του νοϋ, προκύπτει πρὸς την άυτοσυνείδησία κατά την κίνηση τής

σφαίρας. "Απαξ και ή άυτοσυνείδησία βρει αυτή την έννοια, είναι λοιπόν για τόν έαυτό της πραγματικότητα ως άμεσα έκφραζόμενη άτομικότητα που δέν βρίσκει πιά καμμιά αντίσταση σέ μιάν αντίτιθέμενη ένεργό πραγματικότητα και για την όποία μόνον αυτή ή έκφραση ή ίδια είναι αντικείμενο και σκοπός.

a. Η ήδονή και ή αναγκαιότητα

Η άυτοσυνείδησία, ή όποία είναι για τόν έαυτό της γενικά ή πραγματικότητα, έχει τó αντικείμενό της στόν ίδιο τόν έαυτό της, αλλά ως ένα αντικείμενο που τó έχει πρώτα μόνον καθ' έαυτήν και τó όποιο δέν είναι άκόμη όν· τó είναι αντίκειται αυτής ως άλλη άπό την δική της ένεργός πραγματικότητα· ή ίδια δέ, διεκπεριώνοντας τó καθ' έαυτόν είναι της, ένδιαφέρεται νά έποπτεύσει τόν έαυτό της ως έτερη άυτοδύναμη όντότητα. Αυτός ό πρώτος σκοπός είναι νά συνειδητοποιήσει τόν έαυτό της ως καθέκαστη όντότητα μέσα στην άλλη άυτοσυνείδησία ή νά μετατρέψει αυτό τó άλλο στόν έαυτό της· έχει την βεβαιότητα πώς ό άλλος εκείνος είναι ήδη στόν έαυτό του ή ίδια. — Άφού άπό την ύφιστάμενη ουσία του ήθους και τó ήσυχο είναι του νοείν άνήλθε στό καθ' έαυτόν είναι της, έχει τόν νόμο του ήθους και τής ύπαρξης, τις πληροφορίες τής παρατήρησης και την θεωρία (Theorie) πίσω της σάν μιάν άχρωμη σκιά που βάνει έξαφανιζόμενη, γιατί αυτά μάλλον έπίστανται κάτι που ή καθ' αυτό ύπαρξη κι ή ένεργός πραγματικότητά του είναι άλλη άπό τής άυτοσυνείδησίας. Άντί νά την έχει καταλάβει τó ουρανοφανές πνεύμα τής καθολικότητας του έπίστασθαι και ένεργείν, όπου σιωπούν ή αίσθηση και ή άπόλαυση [271] τής καθεκαστότητας, την κατέλαβε τó γήινο πνεύμα, για τó όποιο ως άληθινή ένεργός πραγματικότητα ίσχύει μόνον τó είναι που είναι ένεργός πραγματικότητα τής καθέκαστης συνείδησης.

[199] Περιφρονεί διάνοια κι έπιστήμη του ανθρώπου τά ύψιστα χαρίσματα —